

A hanyatlás küszöbén (Szilasi László A harmadik híd c. regényéről)

[2014. május]

SZILASI LÁSZLÓ: A HARMADIK HÍD. BUDAPEST, MAGVETŐ KIADÓ, 2014.

A regény olyan világot próbál megismertetni az olvasóval, amely – annak ellenére, hogy nap mint nap érintkezünk vele – szinte teljes mértékben ismeretlen és közönyös számunkra. A hajléktalanság, a középosztály számára kényelmetlen és megvetendő világa tárul elénk, a maga már-már félelmetes valóságával. Szilasi regénye azonban több mint egyszerű valóságábrázolás, a hajléktalanok világának bemutatása: Szilasi egyszerre kérdez, és választ is próbál keresni önnön kérdésére. A regény lapjairól kirajzolódó kérdés: mi tartja még életben ezeket az embereket?, miért nem halnak meg?, talán nem is olyan könnyen megválaszolható. A szerzőnek is közel három és félszáz oldalra volt szüksége ahhoz, hogy kielégítőnek tűnő választ vagy válaszokat adhasson. A szerelmi szálal, gyilkosságokkal, nyomozásokkal és titkokkal bonyolított történet végkifejlete aztán egy olyan megoldást eredményez, mely teljesen felülírja a konvencionális bűnügyi történetek világát. Sajátossága ugyan a regénynek a bűnügyi narratíva, de mégsem nevezhető kizárólagosan detektívtörténetnek.

A történet középpontjában egy, Németországból hazaköltözött detektív, egy hajdani kanadai emigráns és egy itthon maradt utcazenész szövvényes, bár egyszerűnek tűnő története áll. A regény kezdetén egy osztálytalálkozó indítja be a történet motorját, megismerjük a szereplők múltját, ki kibe volt szerelmes, ki kivel barátkozott, ki volt a példaképe, melyik szórakozóhelyet szerették. Egy ponton aztán kiderül, hogy egyik osztálytársuk, a széles körben népszerű Foghorn Péter már nincs az élők sorában. Halálának körülményeiről mindenkinek eltérő tudomása van, az igazsághoz legközelebb álló variáns azonban Nosztávszky Ferenc birtokában van. Legalábbis ő azzal a tudattal él, hogy az ő birtokában van. Noszta és a narrátor rövidesen kétszemélyessé alakítják az osztálytalálkozót, amikor is Noszta belekezd végtelennek tűnő, de korántsem végtelen történetébe. A harmadik híd java részét Noszta története teszi ki, hogyan emigrált Kanadába, hogyan nősült meg, majd vált el, hogyan emésztette fel vagyonát a válás, hogyan tért haza Magyarországra az emigrációból, hogyan vált hajléktalanná, hogyan csúszott egyre lejjebb és lejjebb, míg nem egy régi ismerős, Foghorn Péter meg nem állította a lejtőn.

Foghorn, ismertebb nevén Robot, már ekkor egy hajléktalan banda nem hivatalos, de hallgatóságos vezére. Ebben a bandában eltöltött időszokról beszél Noszta; életről, halálról, túlélési praktikákról, a végeláthatatlan menetelésekről, az emberi közönyről, az álmokról, a vágyakról. Roboték élete jól strukturált, az étkezések és a szállások között meghatározott állandó útvonal mentén zajló, s erős kontrasztban áll a napról napra, óráról órára tengődő, céltalan és önmagát teljes mértékben elengedő hajléktalanok életvitelével. Bár ők is kétségkívül a peremen élnek, mégis erőfeszítésükkel egy élhető világot próbálnak maguk köré teremteni. Oroszlánrésze van ebben a vezérnek, Robotnak, hiánya később teljes mértékben megmutatja, önmagukban mennyire tehetetlenek ezek az emberek, hiszen rövid úton visszasüllyednek oda, ahonnan Robot kikaparta őket.

Az egymásra épülő kisebb történetek nem tragédiák, egyszerű hétköznapi életek. A szerző nem él a nyelvünk plasztikus, néha köntörfalazó tulajdonságával, ellenkezőleg, a legapróbb részleteket is a maguk valójában, a természetesség háttorzongató egyszerűségével ábrázolja. Ami szenvedés, az szenvedés a regény lapjain is, ami nyomor, nélkülözés, éhség a valóságban, az ugyanaz a harmadik hídban is. A legerősebb ilyen típusú ábrázolások a testiség, a sexualitás megjelenítése kapcsán bontakoznak ki.

A nélkülözés, a hajléktalanság állapotának mindennapi leküzdésén és a teljes reményvesztettségén túl azonban legtöbbjükben él még egy halvány készlet arra, hogy kilépjenek ebből a világból. „... túl az éhségén meg a sérülékeny kitettségén, mégis arra törekedett, hogy tartozzon valahová, és szeressék őt.” (121.) A szeretethiány, a kiszolgáltatottság és a mindezeket tetéző emberi részvétlenség mélyebb sebeket üt ezekben az embereknek a lelkében, mint a fizikai megpróbáltatások. A tudat, hogy a titokban dédelgetett álmok minden bizonnyal álmok is maradnak, ellehetetleníti a legtöbb nélkülözőt, s azt a kevés küzdelmet is feladja, amely a megélhetést biztosítja. A legszomorúbb pedig valóban az, hogy legtöbbjük számára tényleg nincs kiút a nélkülözés világából. Mert a hajléktalanok világa – ahogyan a regény szinte lapról lapra érzékeltetni próbálja – nagyon zárt világ, egy másik társadalom. „Van egy másik társadalom, néhány év után arra jutottam. Más értékek, más kultúra, más nyelv.” (318.) A róluk való tudás csupán a sztereotípiák perspektívájából manifesztálódik. A regény soraiból fokozatosan szűrődik ki, hogy ez a világ semmilyen platformon nem érintkezik a „másik” világgal, a miénkkel, és semmiféle átjárás nem lehetséges a kettő között. „Olyan meg nincs, hogy visszahozom, átemelem őt ide, olyat én még nem láttam soha...” (319.)

Szilasi az egyéni életutak között is különbséget próbál keresni, hajléktalan és hajléktalan közé cezúrát húzni, hiszen ahány ember, annyi életút – a közös csupán az egymásrautaltság. „... az efféle figurák többsége mégsem ennek a gyorstalpaló vadkapitalizmusnak, hanem a szocializmus korlátozottan fogyasztói, szabadságra nem nevelő, biztonságközpontú társadalmának a terméke.” (306.)

Szemtanúi vagyunk a szocializmus bukása óta az utcán élő és a napjaink ellehetetlenülő helyzetében nincstelenné váló szereplő párhuzamának. A szerteágazó gyökerek és az elkülönülő életpályák egy ponton azonban egyesülnek, mégpedig az utcára kerülés pillanatában: onnan kezdve a különböző típusú pályák eggyé válnak, a fizikai és lelki megsemmisülések azonosak. A szerző érzékletesen ábrázolja a hajléktalan változását, először a külső, fizikai leépülés a jellemző, majd a fokozatos belső hanyatlás. A végső stádiumot következetesen jeleníti meg az öreg és tehetetlen Fondü esetében.

A megjelenített állapotok és az ábrázolt személyek kapcsán nem nehéz arra következtetni, hogy a regény háttérben alapos kutatómunka áll. A tény- és detektívirodalom határmezsgyéjén lavírozó alkotás olyan távlatokba helyezi a tematizált világot, melyből pozitív átértékelődés következhet. S ha nem is a közvetlen segítségnyújtás volt a kötet célja, azzal, hogy őszinteségével jobban megismertetett egy világot, s akarva-akaratlanul is szembesítette az olvasót vele, egyidejűleg a sztereotípiák leépítésére is készlet. Szimbolikus és valós helyszíneivel, fiktív vagy valódi eseményeivel pedig egy olyan hálót mozgat, melyből részvétlenséggel vagy közönytől többé képtelenség kiszabadulni, a tétlenséget felülírva tevékenységre ösztönöz. A közhellyé silányult, nap mint nap hangoztatott, manipulált értékrendszer helyett pedig olyat próbál előtérbe helyezni, mely valóban meghatározza az életünket: ez pedig maga a valóság.

Kategoria: Téka

Denumire autor: Béres Norbert

Látó Szépirodalmi Folyóirat